Lausunto
28.3.2022
Dnro 168/03.01.00/2022

Maria Salenius
Anu Wikman-Immonen
Ari Korhonen
Laura Parsama

Hallintovaliokunnan lausuntopyyntö

VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa on huomioitu paikallisuuden merkitys sekä kuntien rooli ihmisoikeusasioiden toteutuksessa laaja-alaisesti. Kunnat vaikuttavat ihmisoikeuksien toteutumiseen merkittävästi käytännön tasolla, koska kunnat ovat keskeinen taho lailla säädettyjen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa. Kunnat voivat vaikuttaa ihmis- ja perusoikeuksia koskevan tiedottamisen sisältöön ja saatavuuteen.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että myös haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät saisivat mahdollisimman tehokkaasti, joustavasti ja ymmärrettävästi tietoa perus- ja ihmisoikeuksistaan. Keskeistä on henkilöiden tietoisuus omista oikeuksistaan ja pääsy avun lähteille ja sen piiriin. Tämä huomioiden ihmisoikeusnäkökulma on huomioiva myös sote-uudistuksen yhteydessä. Olennaista on tunnistaa ne mahdolliset uudet yhdyspinnat, joita kuntien ja hyvinvointialueiden välille syntyy myös ihmisoikeuskysymyksiin liittyen. Kuntien palvelut tukevat kaikkien väestöryhmien lasten kasvua sekä luovat kaikille väestöryhmille mahdollisuuksia osallistua tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti työelämään ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Kokonaisuuden vaikuttava toimiminen edellyttää toimivaa yhteistyötä kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Selonteossa tuodaan esiin, että Suomi edistää johdonmukaisesti, aktiivisesti ja näkyvästi alkuperäiskansojen oikeuksia, mukaan lukien osallistumisoikeus heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Myös tämän osalta kuntien rooli ja toimintamahdollisuudet on keskeistä tunnistaa ja turvattava riittävät resurssit.

Pakolaispolitiikka ja muuttoliikkeen hallinta

Ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa todetaan, että kansainväliset sopimukset velvoittavat myös Suomea ottamaan vastaan kansainvälistä suojelua tarvitsevia turvapaikanhakijoita ja että hallitus on nostanut kiintiöpakolaisten määrää.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Kuntaliitto korostaa, että EU:n ja Suomen tulee antaa korkeatasoista kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Erityistä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, esimerkiksi yksin ilman huoltajaa tuleviin alaikäisiin. Suomen humanitaaristen velvoitteiden täyttymisen kannalta kunnat ovat tärkeässä asemassa vastuun kantajina. Kuntien toiminta maahanmuuttajien kotouttamiseksi on olennainen osa onnistunutta pakolais- ja maahanmuuttopolitiikan kokonaisuutta.

Kuntaliitto kannattaa kiintiöpakolaisten määrän nostamista. Kiintiöpakolaisten kuntaan muutto tapahtuu hallitusti ja suunnitelmallisesti ja kunnat pystyvät varautumaan kotoutumisen edistämiseen.

Kansainvälistä suojelua hakevien määrää on vaikea ennustaa. Kuntaliitto pitää kuitenkin tärkeänä, että kansainvälistä suojelua hakevien määrän äkilliseen ja nopeaan kasvuun varaudutaan. Turvapaikanhakijoiden aktiivisuutta tulee ylläpitää ja tukea jo oleskelulupaprosessin aikana muun muassa työ- ja opintotoimintaa lisäämällä. On tärkeää, että kotoutumisen edistäminen aloitetaan mahdollisimman pian oleskeluluvan saamisen jälkeen.

Kuntaliitto toteaa, että oleskeluluvan saamisen jälkeen maahanmuuttajan kotoutumisen onnistuminen on koko yhteiskunnan kannalta olennaisen tärkeää, jotta maahanmuuttajien osaaminen saadaan käyttöön ja voidaan ehkäistä maahanmuuttajien syrjäytymistä ja työttömyyden kasvua. Myös jo maassa olevien maahanmuuttajien työllistymiseen on kiinnitettävä huomiota. Erityisesti maahanmuuttajanaisten erilaiset lähtökohdat tulee huomioida työllisyys- ja kotouttamispalveluissa.

Kuntaliitto tähdentää, että maahanmuuttajalla tulee olla samat mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet muun väestön kanssa. Maahanmuuttajien kaikenlainen osallisuus yhteiskunnassa osaltaan vahvistaa kuntien sosiaalista kestävyyttä. Yhdenvertaisuus edistää myös eri väestöryhmien välisiä hyviä suhteita.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kansainvälistä suojelua saavien ja muiden maahan muuttaneiden henkilöiden kotoutumista edistävät palvelut tulee turvata riittävin voimavaroin. Kotoutumisen edistämiseen suunnatut varat tuovat säästöjä työllisyyden ja toimeentulon hoidossa.

Suomi muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi sekä työperusteisen että humanitaarisen maahanmuuton vuoksi. Väestön kieli- ja kulttuuritaustat ovat useissa Suomen kunnissa varsin moninaiset. Onnistunut integraatio luo edellytykset sille, että väestöryhmien väliset suhteet ovat hyvät ja paikallisyhteisöt aidosti monikulttuurisia, maahanmuuttajat kotoutuvat hyvin ja osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan.

Siviilikriisinhallinta

Siviilikriisinhallinta on muin kuin sotilaallisin keinoin tapahtuvaa kriisinhallintaa. Siviilikriisinhallinta kattaa konfliktien ehkäisemiseen, rauhan ja vakauden ylläpitämiseen sekä demokratian, julkisen hallinnon ja oikeusvaltion periaatteiden vahvistamiseen tähtäävät toimet. Siviilikriisinhallinnan voidaan katsoa oleva yksi merkittävä käytännön keino ihmisoikeuksien edistämisen toteutumisessa.

Siviilikriisinhallintaa ei sellaisenaan tarkastella ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa. Toimia, joiden voidaan katsoa kuuluvan siviilikriisinhallinnan piiriin, tarkastellaan kuitenkin eri osioissa. Selonteko toteaa: *”Selonteko ei käsittele tyhjentävästi kansallisia perusoikeuskysymyksiä ja -toimintaa. Se viittaa muiden valtioneuvoston selontekojen ja politiikkaohjelmien kirjauksiin sekä täydentää valtioneuvoston toimintalinjauksia perus- ja ihmisoikeuslähtöisesti.”* Tällä hetkellä käynnissä oleva Venäjän hyökkäys Ukrainaan on aiheuttanut laajan pakolaistilanteen Eurooppaan ja Suomi yhtenä EU-maana on ottanut käyttöön tilapäisen suojelun mekanismin Ukrainasta paenneille. Tilanne on esimerkki kriisistä, jossa Suomi edesauttaa osana laajempaa viitekehystä myös kansallisilla toimillaan ihmisoikeuksien toteutumista. Tässä kokonaisuudessa myös kuntien rooli on ollut merkittävä niin avustamisen kuin vastaanoton muodossa.

Sisäisen turvallisuuden näkökulma

Sisäisen turvallisuuden selonteko (2021) korostaa, että Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden toimien keskeisenä tavoitteena on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Ihmisoikeusvaikutusten arviointi on olennainen osa sisäisen turvallisuuden toimintaa. Sisäisen turvallisuuden tarkastelu jää ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa hyvin ohueksi.

Sisäisen turvallisuuden ja ihmisoikeuksien toteumista voivat Suomessa uhata mm. syrjäytymiskehitys, rikollisuus (erityisesti jengirikollisuus) sekä laajamittaisen maahantulon mukaan tuomat ilmiöt.

Selonteko toteaa seuraavasti: *”Suomella on vahvuuksia, jotka suojaavat Suomen oikeusvaltiota siihen mahdollisesti kohdistuvilta horjuttamispyrkimyksiltä. Näitä ovat erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon korkea taso sekä muun muassa kaikille lapsille ja nuorille tarjolla oleva laadukas koulutus, hallinnon julkisuusperiaate sekä korkea luottamus demokraattisiin instituutioihin sekä viranomaistoimintaan.”*

Olisi tarpeen korostaa myös niitä toimia, joilla ihmisoikeustilanne pidetään myös Suomessa hyvänä. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdään aktiivisesti töitä kuntatasolla. Esimerkiksi Ankkuri-toiminnassa pyritään katkaisemaan nuorten rikos- ja

syrjäytymiskehitys matalan kynnyksen moniviranomaisyhteistyön avulla. Ennakoivilla toimilla pyritään paikallistasolla ehkäisemään

Jengirikollisuuden kasvu voi vaikuttaa monin tavoin ihmisoikeuksia rajoittavalla tavalla. Jengirikollisuus perustuu monelta osin alistamiseen ja henkilön vapaiden oikeuksien loukkaamiseen. Suomessa tulisi tehdä hyvää ruohonjuuritason ennakoivaa viranomaisyhteistyötä (poliisi, sosiaalityöntekijät, opetus) jengirikollisuuden estämiseksi ja tämä työn tulisi olla riittävästi resursoitu. Asia on tärkeä nostaa esille myös ihmisoikeuspolitiikan näkökulmasta.

Pakolaisuuden lisääntyminen Ukrainasta paenneiden muodossa voi mahdollistaa hyväksikäyttöä niin Euroopassa kuin myös Suomessa. Kansallista näkökulmaa ihmisoikeuksien hyväksi tehtävässä työssä olisi tilanne huomioiden tarpeen korostaa enemmän.

Hyvinvointialueiden rooli

Ihmisoikeuspolitiikan näkökulmasta hyvinvointialueuudistuksen ei arvioida tuovan oleellisia muutoksia ihmisoikeuksien toteuttamista edistävään työhön. Uudistuksessa tulee kuitenkin varmistaa, että yhteistyön paikallistason viranomaisiin toimii saumattomasti myös uudistuksen jälkeen. Hyvinvointialueuudistuksen toimeenpanossa erityisen tärkeää on turvata heikommassa asemassa olevien ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä monialainen yhteistyö ja sen resurssit.

Hyvinvointialueuudistukseen liittyen Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 6 § ja 7§ edellyttävät hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä siinä tehtävää keskinäistä yhteistyötä niin kunnilta kuin hyvinvointialueiltakin. On tärkeää, että toiminnan riittävästä resursoinnista ja toimivista yhteistyömalleista huolehditaan niin hyvinvointialueilla kuin kunnissakin. Ihmisoikeuksien edistämisen kannalta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtävä ennakoiva työ on merkityksellistä ruohonjuuritason työtä. Tässä näkökulmassa hyvinvointialueuudistus myös mahdollisuus toiminnan laajemmalle toimeenpanolle ja kehittymiselle.

Lopuksi

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta on jatkossakin tärkeää. Euroopan neuvoston kunta- ja aluehallintokongressi, jossa toimii suomalaisia kunnanvaltuutettuja ja aluevaltuutettuja, tekee merkittävää työtä mm. maaraporttien ja paikallisvaalitarkkailuiden muodossa paikallishallinnon demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen näkökulmasta. Seurannan jatkuvuus on tärkeää ja sen merkitys korostuu kriisitilanteissa.

Näemme tärkeänä, että väestöryhmittäin eriteltyä tietoa olisi jatkossa mahdollisimman laajasti ja avoimesti saatavilla kuntien käyttöön ihmisoikeustyön tueksi.

Korostamme myös, että erilaisten toimintaohjelmien vaikuttavuus paikallistasolla varmistetaan vain ottamalla kunnat mukaan yhteiseen keskusteluun ja toimenpiteiden toteuttamiseen, esimerkkinä Romanipoliittinen ohjelma, Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma sekä Rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma. Ohjelmien vaikuttava toteutuminen varmistetaan kiinnittämällä huomiota kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspintojen toimivuuteen. Esimerkiksi naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan ensimmäiset havainnot tehdään usein kunnan palveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa, mutta päävastuu korjaavasta hoidosta on hyvinvointialueilla.

Jaamme näkemyksen, että kehitys ei voi olla kestävää, jos perus- ja ihmisoikeudet eivät toteudu. Korostamme sosiaalisen kestävyyden näkökulmaa osana kestävän kehityksen kokonaisuutta, ml. eriarvoisuuden vähentäminen.

Tuomme lisäksi esiin, että saavutettavuus osana uuden teknologian ja digitaalisten palvelujen kehittämistä ja käyttöönottoa on tärkeää digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi. Myös kuntien rooli demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen toteuttajana on tärkeä tunnistaa.

Selonteossa tuodaan esiin, että sananvapauden ja kansalaistoiminnan rajoittaminen sekä vähemmistöjen oikeuksien polkeminen ovat olennainen osa autoritaarista vallankäyttöä. Kuntaliitto pitää tätä kehitystä erityisen haitallisena.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
johtaja, hyvinvointi ja sivistys

Maria Salenius
erityisasiantuntija